

Lahti Jokimaa

Helsingintien länsipuolen asemakaava-alueen arkeologinen inventointi 2024

Siiri Tuomenoja
Alina Korte
Maanala Oy

Sisällysluettelo

Tutkimuksen perustiedot	3
1. Johdanto.....	4
1.1. Tausta ja tutkimustehtävä	4
1.2. Menetelmät.....	4
2. Taustatutkimus.....	5
2.1. Maaperä ja topografia	5
2.2. Tutkimushistoria ja tunnetut kohteet	6
2.3. Historialliset kartat, ilmakuvat ja paikannimistö	7
3. Maastohavainnot	12
4. Yhteenveto	30
5. Lähteet	31

Tutkimuksen perustiedot

Kohde: Lahti Jokimaa, Helsingintien länsipuolen asemakaava-alue

Tutkimuksen tyyppi: arkeologinen inventointi

Tavoite: selvittää sijaitseeko tutkimusalueella muinaisjäännöksiä tai muita arkeologisia kohteita

Tutkimuslupa: –

Kenttätyöaika: 11.9.2024

Tutkijat: FM Siiri Tuomenoja ja FM Alina Korte, Maanala Oy

Tilaaja: Lahden kaupunki

Koordinaatit alueen keskeltä: N 6756300 E 423350

Aiemmat arkeologiset tutkimukset: Hannu Takala & Siiri Tuomenoja 2024, esiselvitys

Aiemmat löydöt: –

Tutkimuksessa talletetut esinelöydöt ja näytteet: –

Tulos: Inventoinnissa ei löydetty kiinteitä muinaisjäännöksiä. Kaava-alueelta löydettiin myöhäisen historiallisen ajan asutustoimintaan liittyviä jäänteitä, kuten kiviaitojen pätkiä ja rakennusten perustuksia. Niistä viittä ehdotetaan niin sanotuiksi muiksi kohteiksi (ei-suojelukohde).

Kuva 1. Tutkimuskohteen sijainti merkittynä punaisella pisteellä. Kartta: Alina Korte, Maanala Oy. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Raportin karttakoordinaatit on ilmoitettu ETRS-TM35FIN-järjestelmässä (korkeus N2000). Alkuperäinen arkistoaineisto digitaalisine valokuvineen: Maanala Oy. Raporttikopiot pdf-muodossa: Museoviraston arkisto, alueellinen vastuumuseo ja työn tilaaja.

Kansikuva: Jokimaan inventointialueen pohjoispuolta kuvattuna koilliseen. Kuvan oikeassa reunassa Helsingintie. Kuva: Siiri Tuomenoja, Maanala Oy.

1. Johdanto

1.1. Tausta ja tutkimustehtävä

Lahden Jokimaan alueelle laaditaan asemakaavaa (A-2844), jonka tarkoituksena on mahdollistaa paikalle yleiskaavan mukaista yritystoimintaa. Helsingintien varteen, sen länsipuolelle, suunniteltu kaava-alue on kooltaan noin 30,5 hehtaaria ja sijaitsee noin 6 kilometriä kaupungin keskustasta etelälounaaseen. Kaavaluonnoksen mukaan suurin osa alueesta on varattu teollisuudelle, varastoinnille ja niihin liittyvän liiketoiminnan rakennuksille. Uusi kaualue on suunnitteilla alueen eteläpuolen poikki, kuten myös sen pohjoispäätyyn. Lähivirkistysalueita on jätetty aivan kaava-alueen pohjoispäätyyn ja Lintulantien eteläpuolella sijaitsevan mäki-alueen kohdalle. Lisäksi alueen etelä- ja keskiosaa halkoo kaavaluonnoskartassa suurempi lähivirkistysalue, jota on tarkoitettu käyttämään hulevesien imeytykseen.

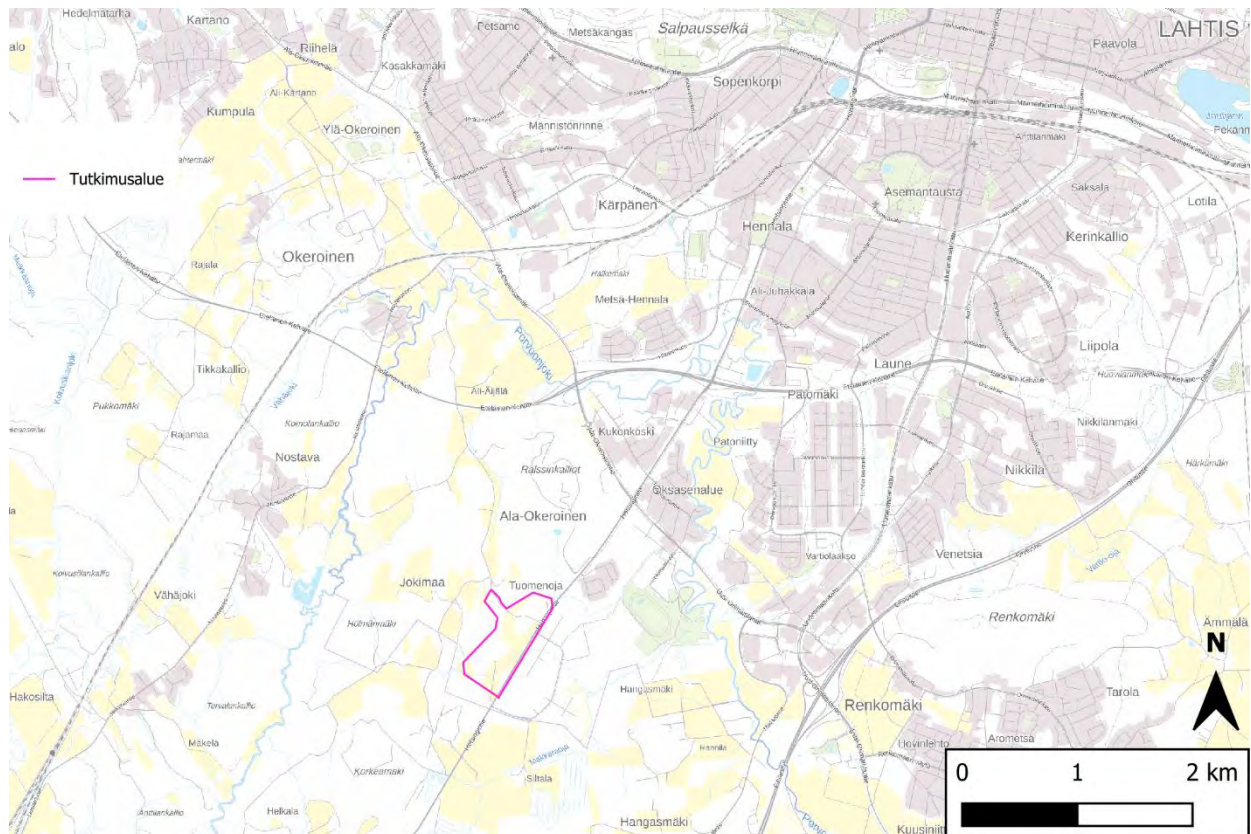
Alueella katsottiin tarpeelliseksi tehdä arkeologinen inventointi osana kaavoitusta. Työn tarkoituksena oli selvittää, onko kaava-alueella

kiinteitä muinaisjäännöksiä tai muita arkeologiseen kulttuuriperintöön kuuluvia kohteita. Lahden kaupunki tilasi inventoinnin Maanala Oy:ltä 20.8.2024.

1.2. Menetelmät

Ennen inventoinnin maastotöitä tehtiin taustatutkimus, jolla perehdyttiin kaava-alueen arkeologiseen potentiaaliin. Sen yhteydessä käytiin läpi aiemmat arkeologiset tutkimukset sekä lähiympäristön tunnetut kohteet ja irto löydöt. Historiallisesta kartta-aineistosta tutkittiin ja nykykartalle asemoitiin 1700-luvun isojakokartta, myöhempi isojaon järjestelykartta, vuoden 1842 pitäjänkartta, vuosien 1874–1875 Senaatin kartta sekä vuoden 1898 lohkomiskartta.

Tuoreempaan maankäyttöhistoriaan tutustuttiin vanhojen peruskarttojen sekä Maanmittauslaitoksen historiallisten ilmakuvien (Paikatietoiikkuna) avulla. Taustatutkimuksen yhteydessä etsittiin myös arkeologisiin kohteisiin mahdollisesti viittaavaa paikannimistöä, jota

Kuva 2. Jokimaan tutkimusalueen sijainti Lahdessa, noin 6 kilometriä kaupungin keskustasta etelälounaaseen. Kartta: Alina Korte, Maanala Oy. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

käytiin läpi karttalähteiden lisäksi avoimista nimistöportaaleista (Nimisampo ja Nimiarkisto). Lisäksi kaava-alueen muinaisjäännöspotentiaaliin perehdyttiin muun muassa maastokarttojen topografian, Maanmittauslaitoksen tarkemman Laserkeilausaineiston (5 pistettä / m²) sekä Geologian tutkimuskeskuksen 1:20 000 -mittakaavan maaperäkarttojen (Maankamara) pohjalta.

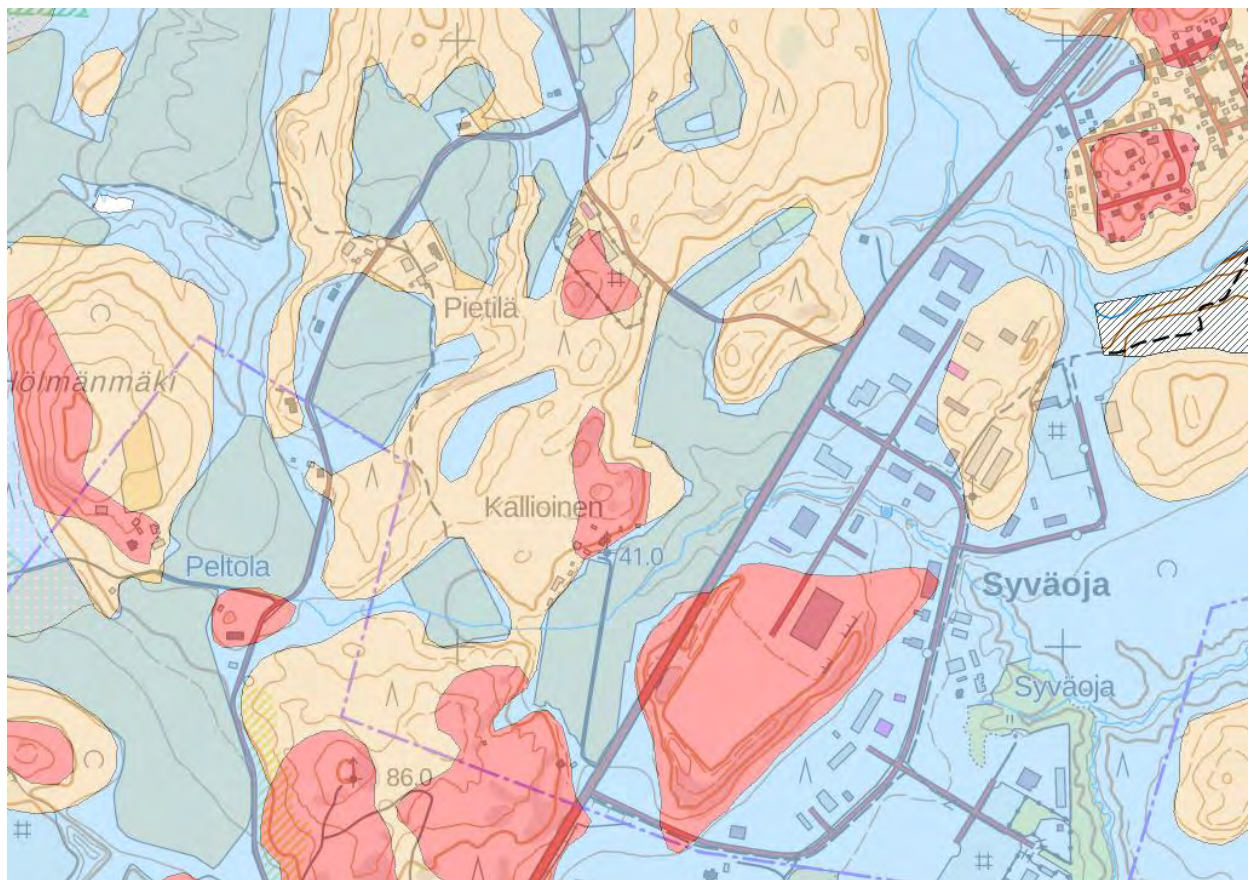
Maastotyössä käytettiin normaaleja arkeologisia inventointimenetelmiä, lähinnä silmänvaraista havainnointia, maanäytekairausta ja koepistoja. Maastossa tehtyt havainnot dokumentoitiin sanallisesti ja valokuvaamalla ja ne mitattiin käsi-GPS-laitteilla. Tutkimuksen maastotyöt tehtiin 11.9.2024 kahden hengen arkeologiryhmällä. Varsinaisen maastotyön lisäksi FM Siiri Tuomenoja ja FM Alina Korte vastasivat yhdessä taustatutkimuksesta, raportin kirjoittamisesta ja karttojen piirtämisestä. Maastotyöt tehtiin osittain sateisessa mutta havainnoinnin kannalta hyvässä säässä.

2. Taustatutkimus

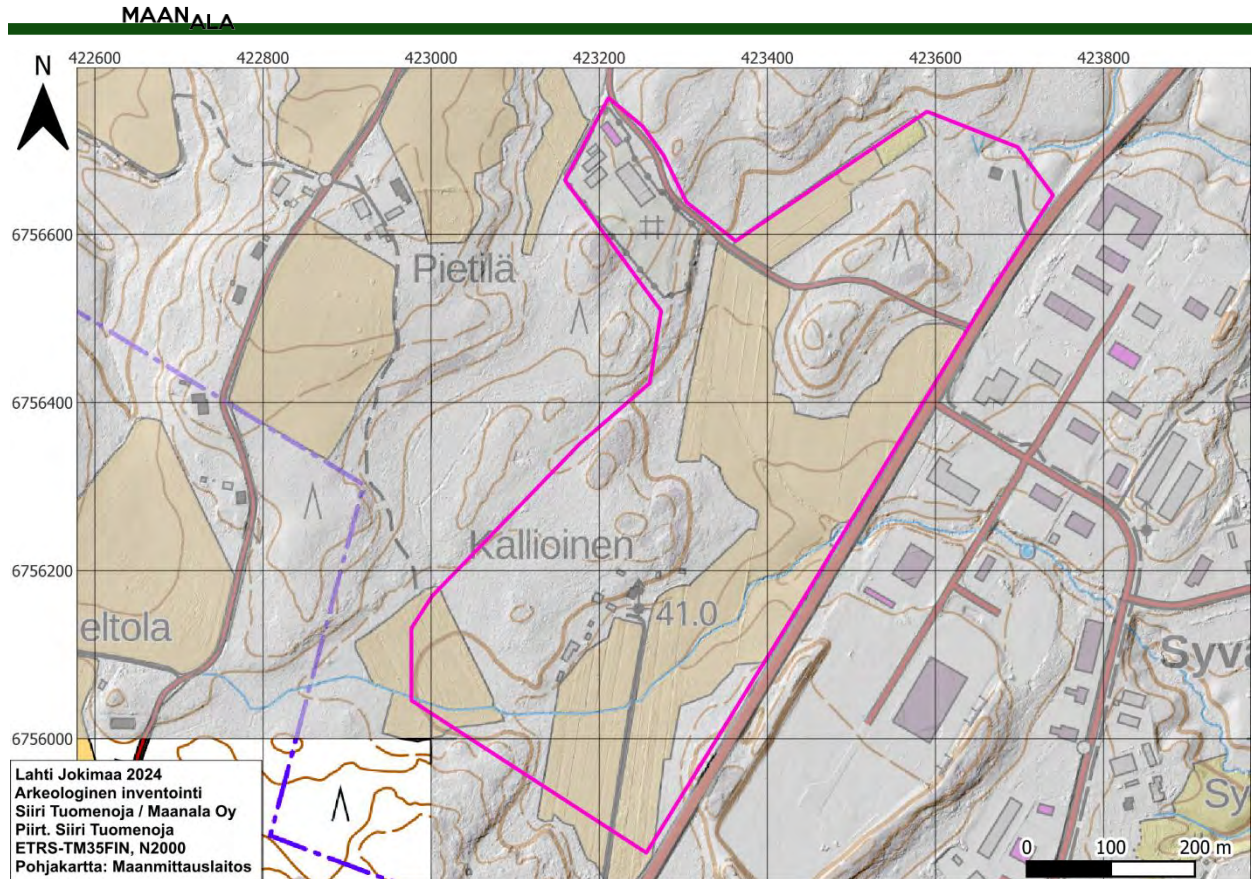
2.1. Maaperä ja topografia

Jokimaan tutkimusalueesta noin puolet on metsää ja puolet peltoaluetta. Suurimmat metsäsaarekkeet sijoittuvat alueen länsireunaan, Kallioisen tilan länsipuolelle, sekä alueen pohjoispäättyyn, Lintulantien halkomalle mäelle. Lisäksi Helsingintien varressa on kapea metsäsaareke. Metsäalueet sijoittuvat suunnilleen korkeudelle 95–106 m mpy. Geologian tutkimuskeskuksen 1:20 000 -mittakaavan maaperäkartan (Maankamara) perusteella metsäalueet ovat kalliopaljastumien täplittämää hiekkamoreenia.

Alueen alavimmat osat on raivattu pelto- maiksi, jotka ulottuvat tutkimusalueen pohjoispäädystä sen eteläreunaan asti. Korkeudeltaan pellot sijoittuvat suunnilleen tasolle 93–100 m mpy. Alueen eteläpuolen halki kulkee peltojen keskellä kapea oja. Pellot sijoittuvat maaperäkartan perusteella savitasangoille.

Kuva 3. Selvitysalue Geologian tutkimuskeskuksen 1:20 000 -mittakaavan maaperäkartalla. Siniset alueet ovat pinta- ja pohjamaalajiltaan savea, keltaiset hiekkamoreenia ja punaiset kalliomaata. Kuvakaappaus Maankamara-karttapalvelusta.

Kuva 4. Selvitysalue peruskartalla ja Maanmittauslaitoksen 5 pistettä / m²-tarkuuden Laserkeilausaineistosta tehdyllä rinnevarjosteella.

2.2. Tutkimushistoria ja tunnetut kohteet

Lahden kaupungin alueella tehtiin vuonna 2002 yleisinventointi, joka keskittyi esihistoriallisten kohteiden etsimiseen (Adel & Lahelma 2002). Lisäksi vuonna 2012 tehtiin maakunta-kaavatyöhön liittyen historiallisen ajan kohteisiin, pääasiassa kylätontteihin, keskittynyt arkist selvitys (Tikkala, Taipale & Sorvali 2012). Aiempien inventointien tutkimukset eivät kuitenkaan tiettävästi ole kattaneet Jokimaan kaava-aluetta ainakaan maastotutkimusten osalta.

Ainoa kaava-aluetta varsinaisesti koskenut arkeologinen tutkimus on vuonna 2024 tehty esiselvitys, jossa tarkasteltiin arkeologisia selvitystarpeita koko Lahden kaupungin alueella (Takala & Tuomenoja 2024: 17, kohde K16). Esiselvitykseen ei liittynyt maastotöitä. Selvityksen raportin mukaan: *”Alueelta ei tunneta muinaisjäännöksiä eikä irtolöytöjä, mutta paikallisten asukkaiden muistitiedon mukaan alueella olisi kivirakenteita, minkä vuoksi arkeologinen inventointi on tarpeen.”*

Kaava-alue sijoittuu laajemman, esiselvityksessä arkeologisesti potentiaalisesti arvioidun alueen kaakkoiskulmaan (Takala & Tuomenoja 2024: 6–7, kohde A2). Alueesta kirjoitetaan esiselvityksessä seuraavasti:

”Rälssin–Okeroisen aluekokonaisuutta ei ole Luhdanjoen rantoja sekä Ala-Okeroisen tutkimuksia lukuun ottamatta inventoitu koskaan. Alueella on runsaasti rakentamatonta, lähes koskematonta maastoa ja siten erinomainen edellytys muinaisjäännösten säilyvyydelle. Luhdanjoen rinnemaasto on erittäin potentiaalista esihistoriallisen ajan muinaisjäännösten esiintymisaluetta ja metsämaat historiallisen ajan muinaisjäännösten esiintymisaluetta, mihin tarkentamaton muistitietokin viittaa. Okeroisten peltujen esihistorialliset irtolöydöt viittaavat kiinteisiin muinaisjäännöksiin, joita ei ole vielä paikannettu.”

Kuten edellä on mainittu, tutkimuksen kohteena olevalta kaava-alueelta ei tunneta kiinteitä muinaisjäännöksiä, muita arkeologisia kohteita tai irtolöytöjä. Lähimmät tunnetut

kohteet ovat Porvoonjoen varren kivikautiset asuinpaikat noin kilometrin päässä kaava-alueesta. Lännessä sijaitsevat muun muassa *Lahden Ristolan* (Muinaisjäännösrekisterin tunnus 398010003), *Kangasmäen* (398010002) ja *Hangasmäen* (98010027) kiinteät muinaisjäänökset. Idässä Porvoonjoen / Luhdanjoen varrella sijaitsevat muun muassa *Lahden Lintutorin* (398010014), *Hölmänmäen* (398010015) ja *Luhdanjoki 1:n* (98010031) kivikautiset asuinpaikat. Lähiympäristön tunnetut esihistorialliset asuinpaikat sijaitsevat suunnilleen korkeusvälillä 68–85 m mpy.

2.3. Historialliset kartat, ilmakuvat ja paikannimistö

Vanhin tämän tutkimuksen yhteydessä nykykartalle asemoitu historiallinen kartta on isojakokartta (Kjellman 1785–1822; kuva 5), jonka mittaukset on toimitettu vuonna 1785. Sen perusteella alueella ei ole vielä 1700-luvun loppupuolella ollut asutusta. Tutkimusalue on ollut Okeröisten kylälle kuulunutta metsämaata (*Miekiänmaa Utmark*). Alueen pohjoispäädyssä on ollut purojen varsilla muutamia kaiteita niittymaita.

Asutus on levinnyt tutkimusalueelle vuoden 1842 pitäjänkartan (karttalehti 3111 02 Holola; kuva 6) laatimiseen mennessä. Hemmilän torppa on kartan perusteella sijainnut Lintulantien eteläpuolisen mäkialueen itäreunalla, suunnilleen myöhemmän Mäkelän tilan kohdalla ja sen itäpuolella. Lintulantien kohdalla on jo 1800-luvun puolivälissä kulkenut tie, josta on torpan kohdalla haarautunut tie myös pohjoiseen. Tutkimusalueen eteläpuolella on sijainnut Koivulan torppa, suunnilleen myöhemmän Kallioisen tilan kohdalla. Iso osa tutkimusalueesta on ollut viljelymaata, purojen varret niittyinä.

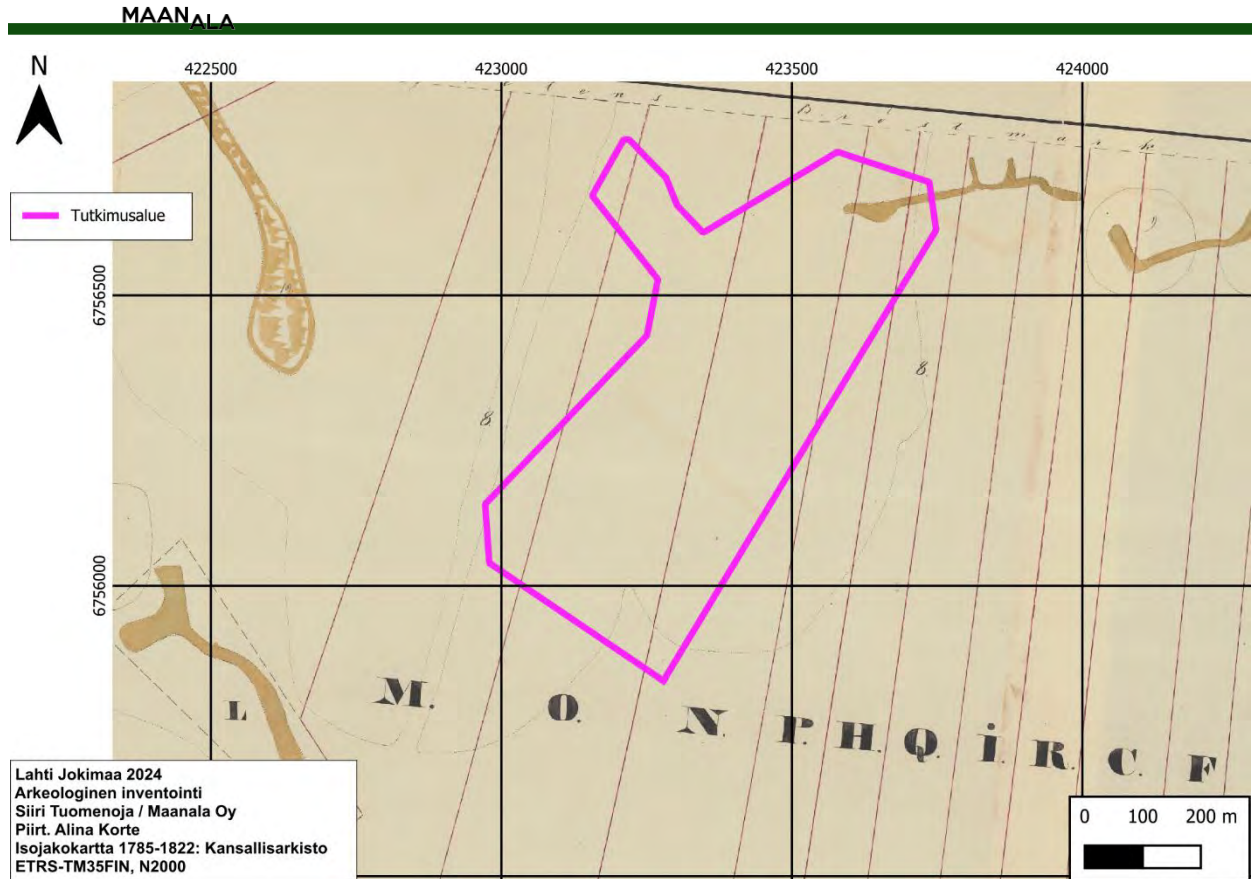
1800-luvun loppupuolelta asemoitiin kolme tutkimusaluetta kuvaavaa karttaa. Vuosien 1874–1875 Senaatin kartalla (karttalehti XIV

33; kuva 7) asutus on pysynyt pitäjänkartan merkintöjä vastaavilla kohdilla. Koivulan ja Hemmilän kohdalle on kartalle merkitty yhdet asuinrakennukset ja muutamia ulkorakennuksia. Peltaja on raivattu aiempaa laajemmille alueille.

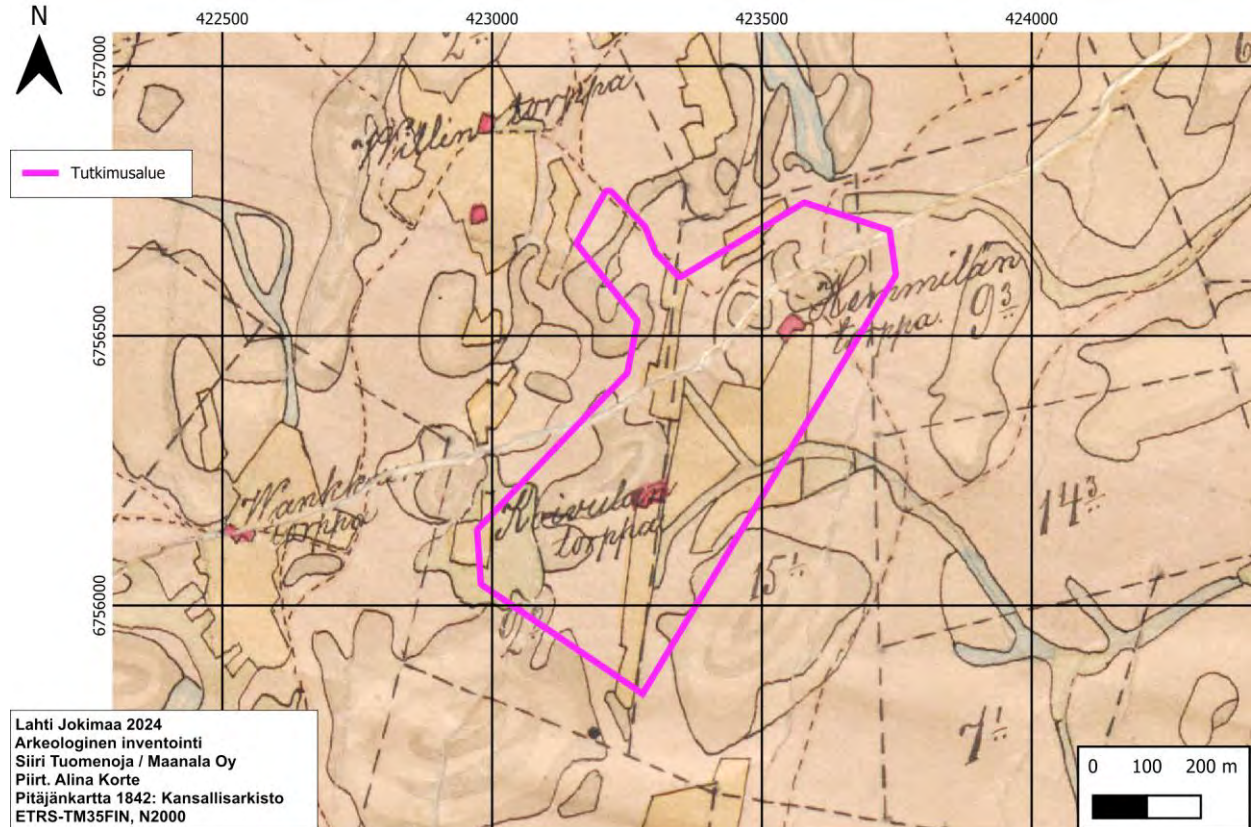
Vuosina 1892–1894 laadituilla uudistuskartoilla (Tarhonen 1892–1894; kuva 8) Hemmilän pihapiiri on levinnyt osittain Lintulantien pohjoispuolelle. Lisäksi (ulko-)rakennuksia on merkitty myös mäen eteläreunan kohdalle. Koivulan pihapiiri on pysynyt pitäjänkarttaa vastaavalla paikalla. Ulkorakennuksia on lisäksi merkitty kartalle kaava-alueen lounaiskulman niittyjen kohdalle. Samanaikaisella lohkomiskartalla on esitetty suunnilleen samat asiat Hemmilän torpan ympäristöstä (Tarhonen 1892–1899; kuva 9).

1900-luvun aikana kaava-alueen maisemassa ei ole vanhojen peruskarttojen (karttalehti 3111 02 Renkomäki) ja historiallisten ilmakuvien (Paikkatietoikkuna) perusteella tapahtunut kovin suuria muutoksia. Hemmilän torpan eli myöhemmän Mäkelän talon kohdalla asutus on levinnyt mäen itäreunalta myös sen korkeimmalle kohdalle 1900-luvun alkupuolen aikana. Koivulan torpan eli myöhemmän Kallioisen tilan rakennukset ovat samaan aikaan leviittäytyneet laajemmalle alueelle peltolohkojen länsipuolelle. 1950-luvulla alueen itäpuolelle on rakennettu nykyinen Helsingintie ja pohjoispäädyn peltolohkon keskelle on noussut uusi asuinrakennus. Mäkelän talon rakennuksia on alettu purkamaan vuosituhannen vaihteen tienoilla.

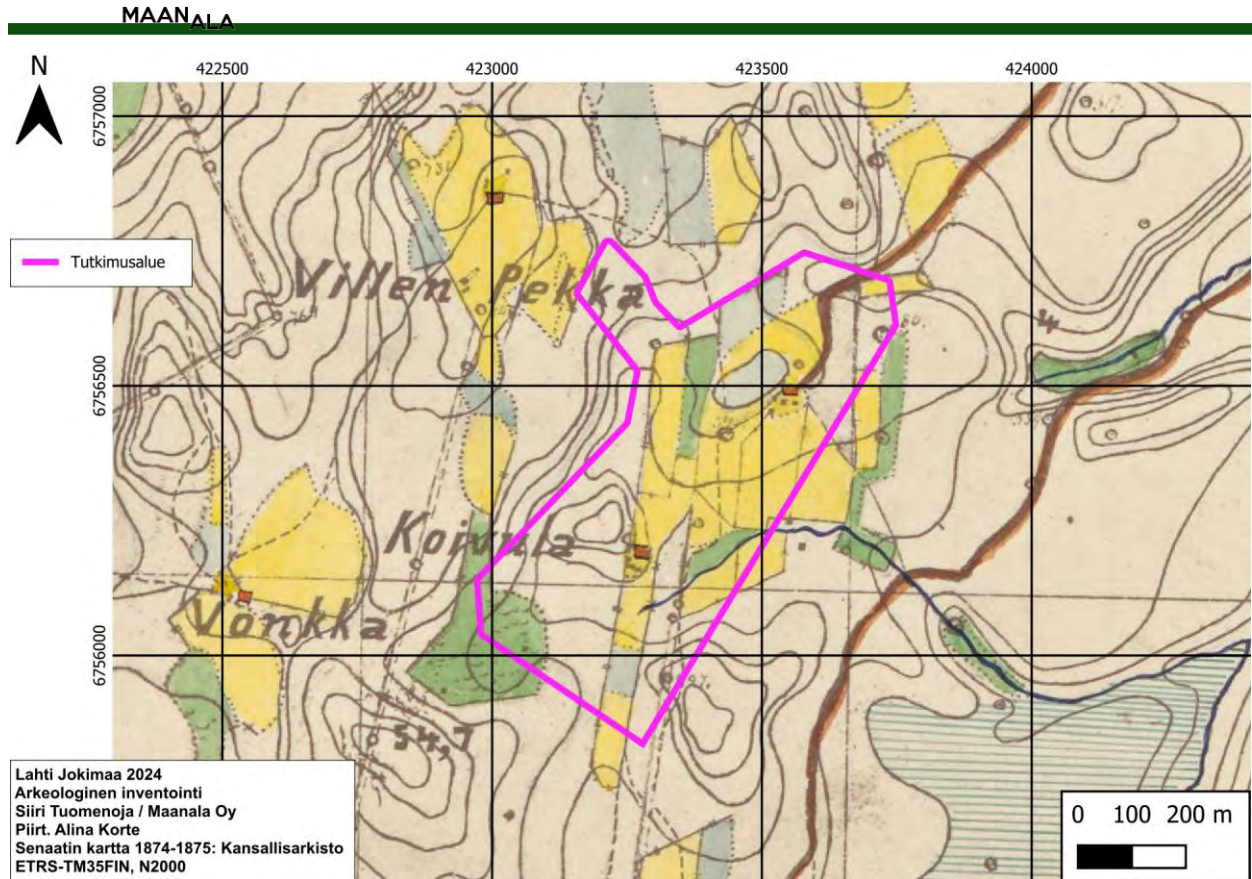
Nimistöportaaleiden (Nimisampo ja Nimiarkisto) aineisto ei juuri tarjoa mitään arkeologisesti kiinnostavaa tutkimusalueelta. Paikannimistö liittyy pääasiassa 1800- ja 1900-lukujen asutukseen ja toistaa kartoille merkittyjä nimiä. Alueen keskivaiheilla sijaitseva *Rästinpelto* voinee liittyä esimerkiksi verojen maksuun.

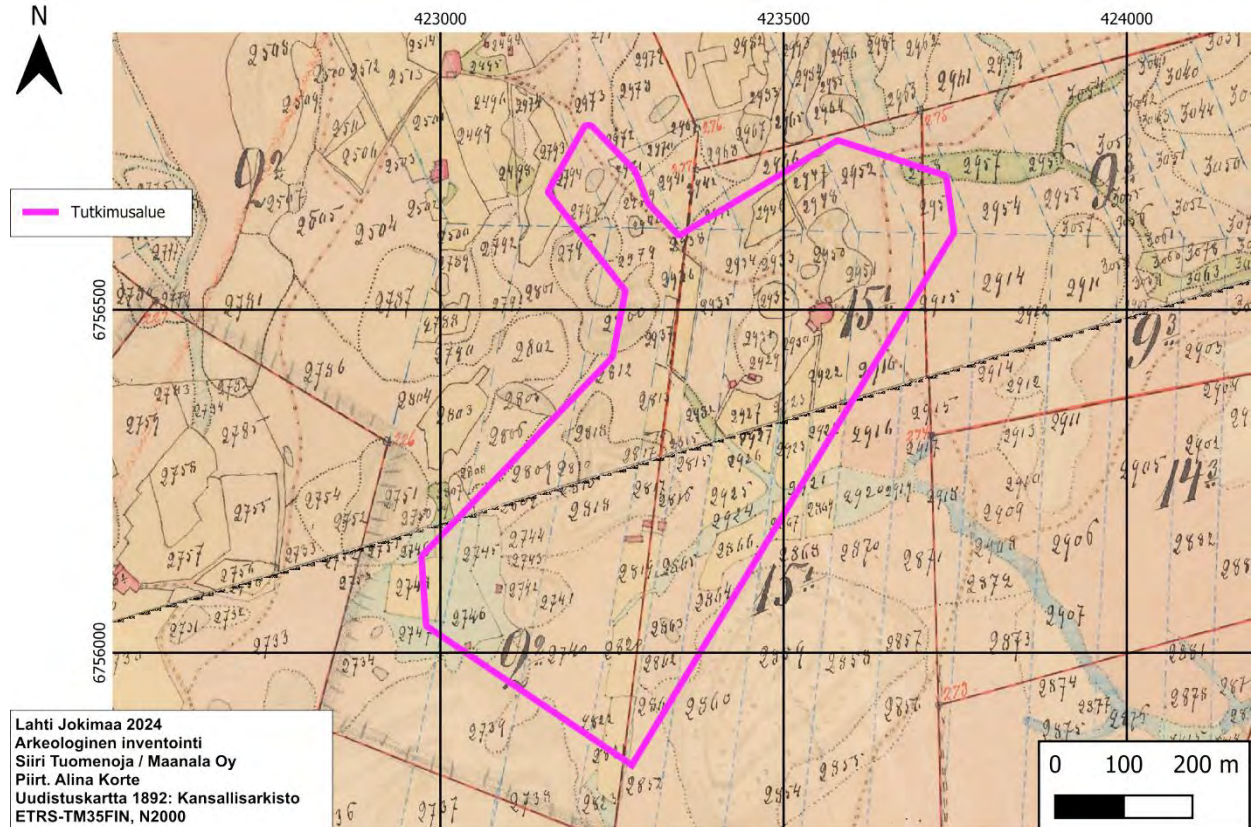
Kuva 5. Tutkimusalue vuonna 1785 piirretyllä isojakokartalla (Kjellman 1785–1822). Alue on ollut asuma-
tonta, Okeroisten kylään kuulunutta metsämaata. Purojen varsia on hyödynnetty niittyinä.

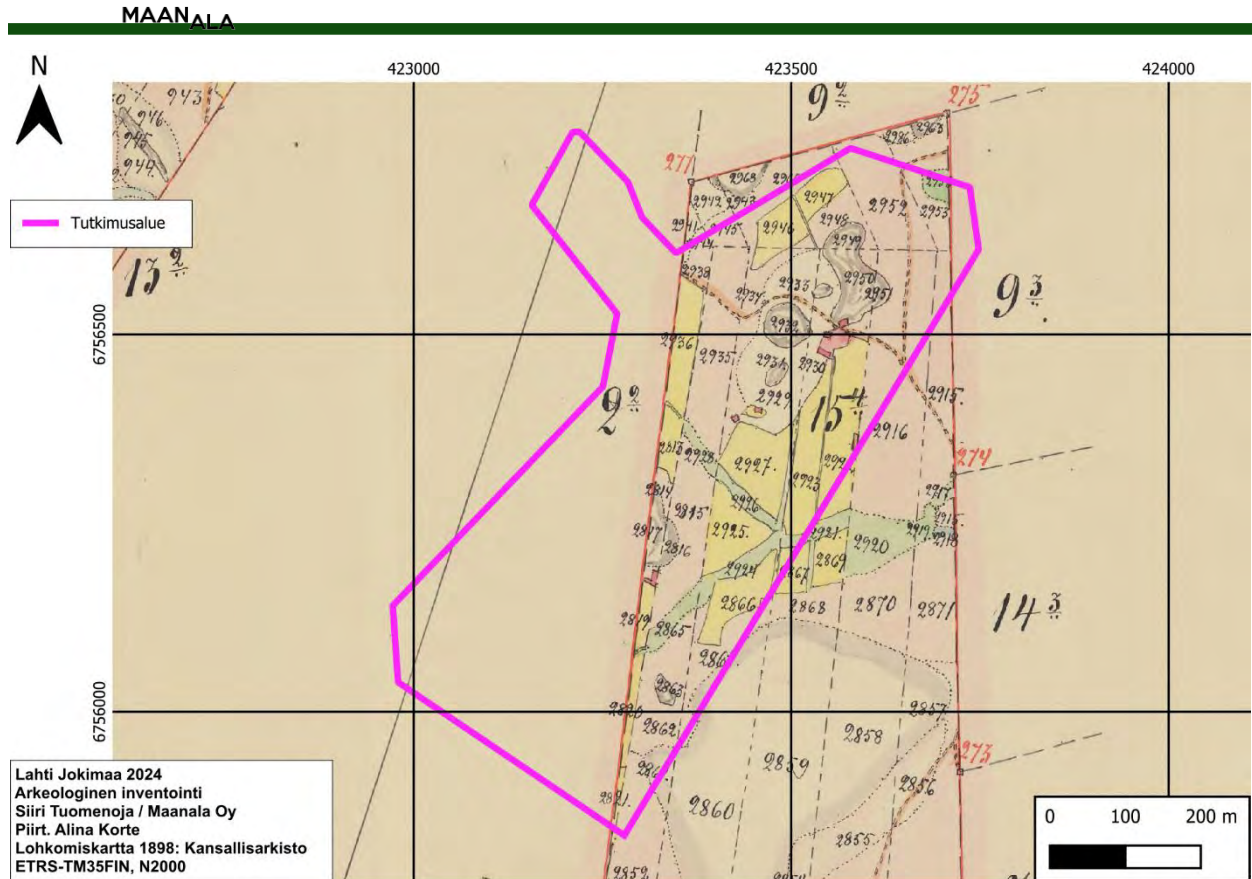
Kuva 6. Tutkimusalue vuoden 1842 pitäjänkartalla (karttalehti 3111 02 Hollola). Hemmilän ja Koivulan
torpat on perustettu paikalle 1700-luvun lopun tai 1800-luvun alkupuolen aikana.

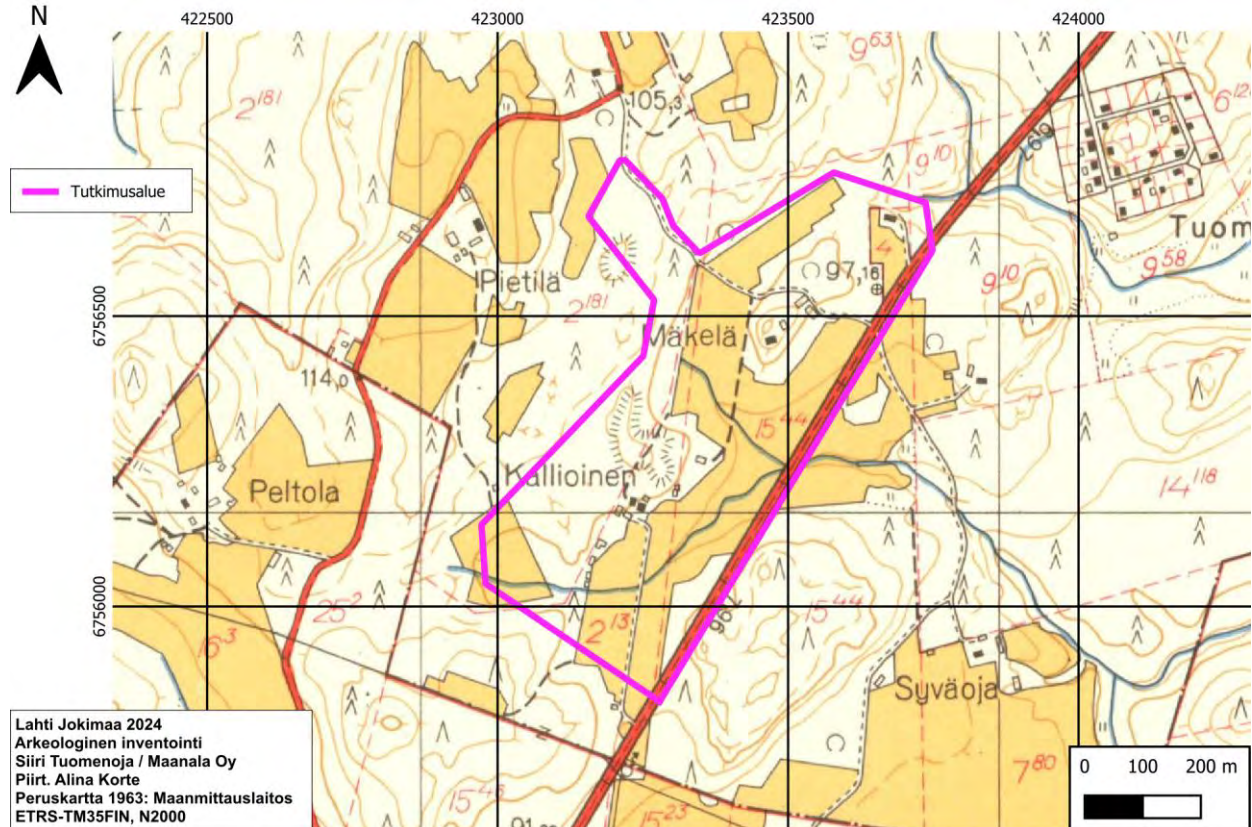
Kuva 7. Tutkimusalue vuosien 1874–1875 Senaatin kartalla (karttalehti XIV 33). Asutus on pysynyt samoilla paikoilla pitäjänkarttaan verrattuna.

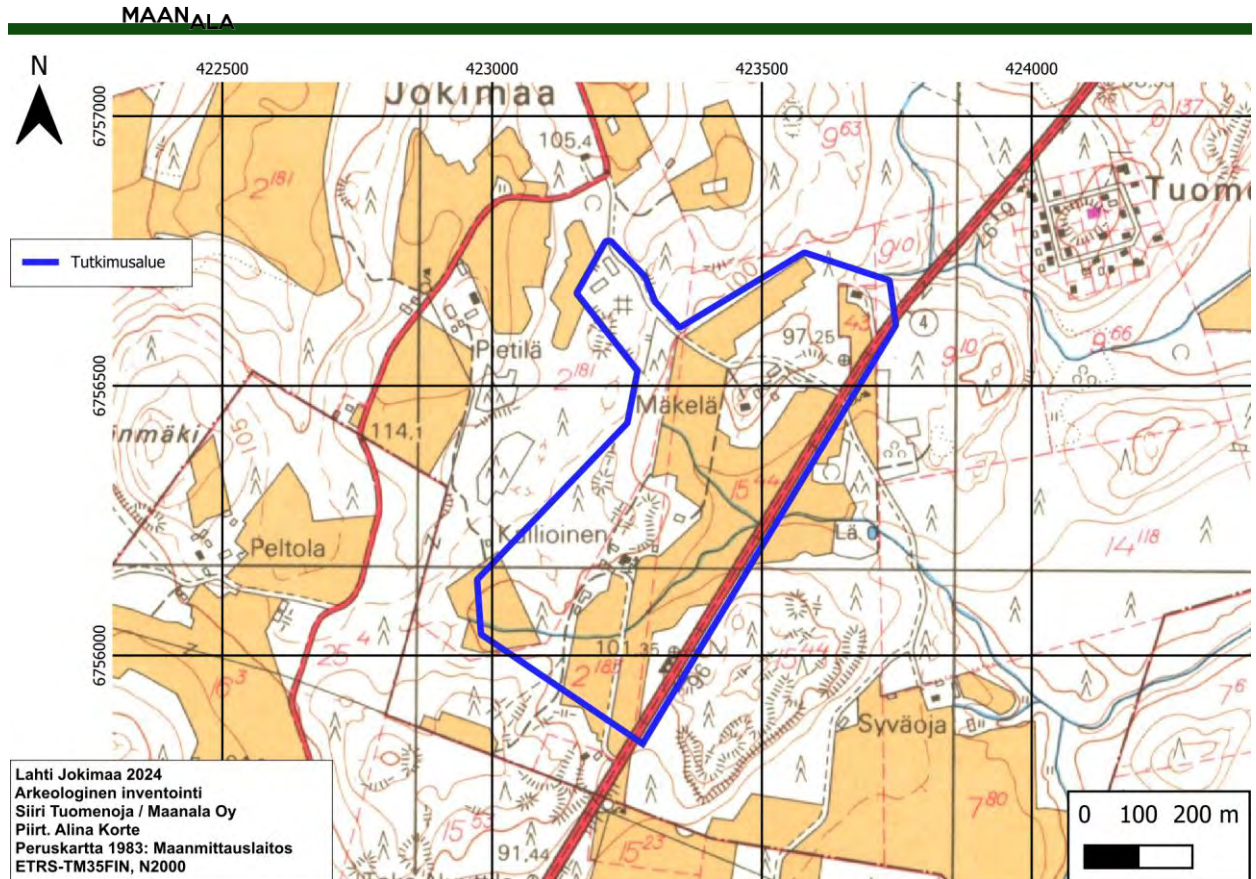
Kuva 8. Tutkimusalue 1800-luvun lopun uudistuskartoilla (Tarhonen 1892–1894). Talojen pihapiirit ovat pysyneet samoilla paikoilla, mutta ulkorakennuksia on merkitty aiempaa laajemmalle alueelle.

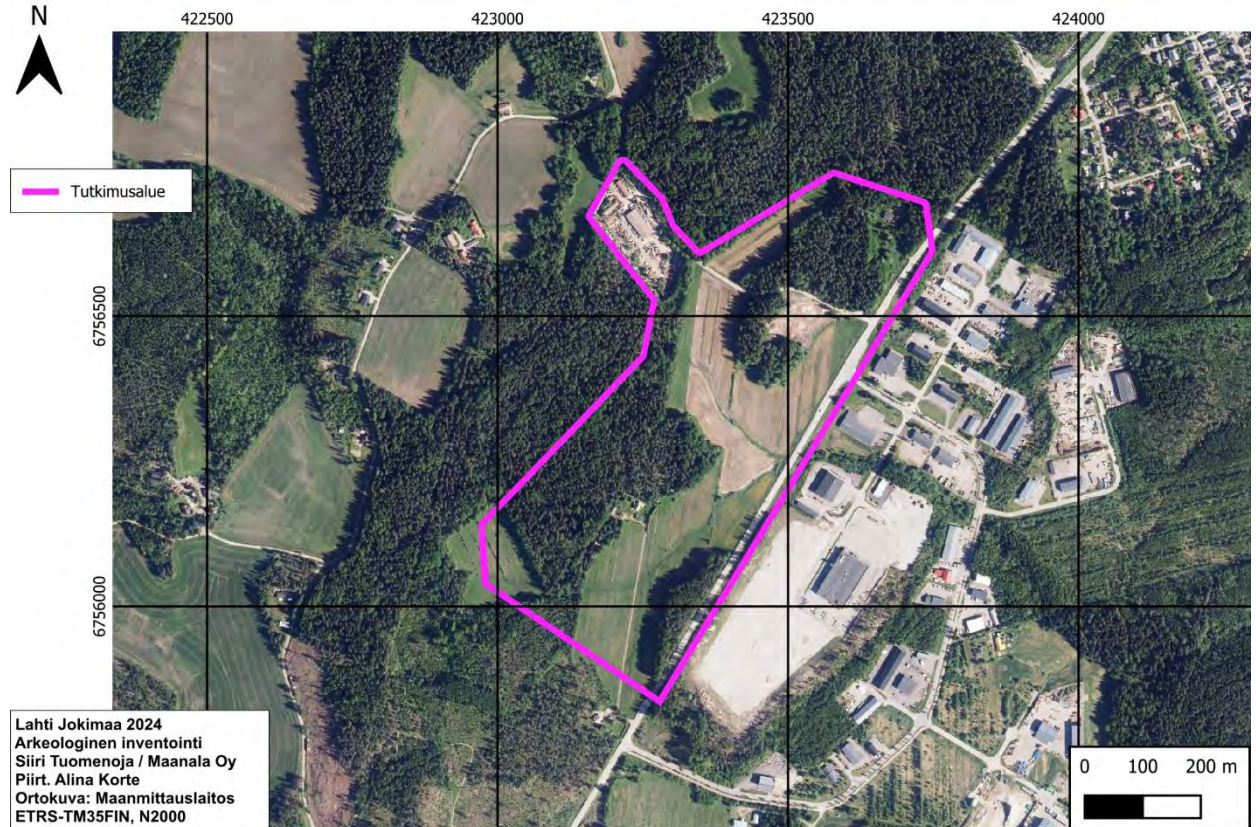
Kuva 9. Tutkimusaluetta 1800-luvun lopun lohkemiskartalla (Tarhonen 1892–1899). Hemmilän pihapiiri on levittäytynyt myös Lintulantien pohjoispuolelle.

Kuva 10. Tutkimusalue vuoden 1963 peruskartalla (karttalehti 3111 02 Renkomäki). Mäkelän tilan eli entisen Hemmilän torpan päärakennus on siirtynyt mäen itäreunalta sen korkeimmalle kohdalle. Alueen pohjoispäätyyn on tullut peltolohko ja uusi asuintalo.

Kuva 11. Tutkimusalue vuoden 1983 peruskartalla (karttalehti 3111 02 Renkomäki). Alueen luoteisosan rakentaminen on alkanut.

Kuva 12. Tutkimusalue vuoden 2022 ortokuvassa. Mäkelän tila alueen pohjoispuolelta on purettu, mutta Kallioisen tilan rakennukset alueen eteläpuolella ovat yhä paikoillaan.

3. Maastohavainnot

Lintulantien pohjoispuoli

Maasto Lintulantien pohjoispuolella oli kuusivaltaista sekametsää (kuva 13). Maaperä keskellä aluetta sijaitsevan laajan kalliokumppareen reunoilla oli hiekkamoreenia. Sama kalliopaljastuma jatkui Lintulantien eteläpuolella. Laserkeilausaineistossa erottui alueella joitakin ilmiöitä, jotka tarkastettiin maastossa. Taustatutkimuksessa havaitut anomaliat kuitenkin osoittautuivat pinnassa kulkevan peruskallion terävien muotojen aiheuttamiksi.

Tutkimusalueen pohjoispääty oli topografialtaan tasaista, vanhaa ojitettua peltoa. Paikalla näkyy nykyistä laajemmat peltoalueet muun muassa vuoden 1963 peruskartalla (karttalehti 3111 02 Renkomäki). Käytössä oleva peltoalue Lintulantien pohjoispuolella, mäkialueen länsipuolella, kasvoi hernettä sekä auringonkukkaa, paitsi aivan pellon pohjoispääty, joka oli

kesannolla (kuva 15). Maa peltoalueilla oli savensekaista hiekkaa (kuva 14).

Lintulantien pohjoispuolelta, noin 45 metriä tiestä pohjoiseen (kohdasta N 6756551 E 423631) löydettiin matalaa kivivallia (kartalla 41 kohde 1; kuva 16). Kivivalli sijaitsi kallion reuna-alueella ja oli sammaleen peittämä. Noin parin metrin pituinen valli oli matala, lähes maantasainen. Kivet olivat sammaleen peittämiä, pyöristyneitä luonnonkiviä. Kohde sijaitsi suunnilleen korkeudella 98 m mpy.

Valli vaikutti ihmistekoiselta rakenteelta ja voi olla esimerkiksi osa muutoin tuhoutunutta kivivaitaa. Tälle kohdin ei ole merkitty asutusta historiallisille kartoille eikä uudemmalle karttaja ilmakeilausaineistolle. Kohteen itäpuolitse on 1800-luvulla kulkenut Hemmilän torppaan johtanut tie. 1900-luvun alkupuolen aikana tien kohdalle on raivattu viljelymaata.

Kuva 13. Maasto Lintulantien pohjoispuolella oli kuusivaltaista sekametsää. Paikalla oli laaja kalliopaljastuma, jonka aiheuttamat terävät maastonmuodot aiheuttivat laserkeilausaineistossa paikoin anomalioiden, jotka ennen maastotarkastusta näyttivät mahdollisilta arkeologisilta kohteilta. Kuva: Alina Korte, Maanala Oy.

Lintulantien eteläpuoli

Lintulantien eteläpuolella oli peltojen keskellä kallioinen metsäsaareke, jota taustatutkimuksen perusteella pidettiin todennäköisimpänä paikkana historiallisen ajan kohteiden löytymiselle (kuva 17). Saarekkeen itäreunalla on sijainnut Hemmilän torppa, joka on merkitty muun muassa vuoden 1842 pitäjänkartalle (karttalehti 3111 02 Hollola). Lisäksi laserkeilausaineistossa havaittiin mäkialueella useita anomalioita, jotka tarkastettiin maastossa. Osa niistä osoittautui modernin maanmuokkauksen aiheuttamiksi, osa 1800–1900-lukujen asutuksen jäänteiksi.

Pellot metsäsaarekkeen ympärillä olivat inventointiaikaan täysin ummessa, joten pintapoimintaa ei päästy tekemään. Osa niistä kasvoi auringonkukkaa ja hernettä. Maaperä peltoalueilla oli hienoa hiesua tai saven/hiesun sekaista hiekkaa.

Vanhin kartoille merkitty torpanpaikka on sijainnut metsäsaarekkeen itä- / koillisreunalla, loivasti kohti kaakkoa viettävässä rinteessä (kuva 18). Paikalla on tasaisia, asutukselle soveltuvia maastonkohtia. Kallio on monin paikoin hyvin pinnassa, joko näkyvissä tai ohuen maakerroksen alla. Tämä alue vaikuttaa kuitenkin täysin tuhoutuneen 2000-luvun alkupuolelle asti jatkuneen asutustoiminnan ja

erityisesti rakennusten purkamisen seurauksena (kuva 19). Paikalla on modernin maanmuokkauksen seurauksena syntyneitä kivikasoja sekä selkeästi tasattuja, sorapintaisia alueita. Vanhat ajourat tontille on tukittu harvaan riviin asetetuilla suurilla kivillä.

Kuva 14. Maaperä tutkimusalueen pohjoispuolen pelloilla oli savensekaista hiekkaa. Kuva: Alina Korte, Maanala Oy.

Kuva 15. Pelto tutkimusalueen pohjoispäädyssä oli inventointiaikaan kesannolla. Taustalla näkyy auringonkukkaviljelmä. Kuvattu lounaaseen. Kuva: Alina Korte, Maanala Oy.

Metsäsaarekkeen korkeimmalla kohdalla (kohdassa N 6756481 E 423459, noin 106 m mpy) havaittiin pitkä kiven- ja maansekainen vallirakenne (kartalla 41 kohde 2; kuvat 20 ja 21). Valli oli paksuimmillaan noin 3 metrin levyinen ja hieman alle metrin korkuinen. Se koostui sammaleen peittämistä pienistä ja suurista kivistä, joiden välissä oli maa-ainesta. Pintamaassa oli joitakin betonilaatan tai muun modernin rakennusaineen paloja. Rakenteen päällä kasvoi nuorta taimikkoa ja muun muassa ruusupensaita. Hieman kaarevasti kulkevaa vallia oli mäen huipulla näkyvissä noin 40 metrin matkalla. Vallin kaakkoispääty oli kasattu suoraan kallion pinnalle. Luoteispäädyssä selkeä rakenne loppui rinteen jyrkimpään kohtaan. Laserkeilausaineiston perusteella rakenne jatkui myös alarinteen puolella melkein Lintulantielle asti.

Vallirakenteen kaakkoispäädyssä oli näkyvillä rakennuksen kivijalan jäännöksiä (kartalla 41 kohde 3; kuva 22). Sammaleen peittämien pyörityneiden luonnonkivien seassa oli punatiilen

ja laastin kappaleita. Kyseinen rakennus on ilmakuvien perusteella purettu vuoden 2010 paikkeilla. Rakennusta ei ole merkitty 1800-luvun kartoille, vaan se on ilmeisesti rakennettu viime vuosisadan alkupuolen aikana. Kivijalan koko oli noin 10 x 6 metriä ja sen itäpuoli oli tuhoutunut.

Edellä mainittu vallirakenne liittyyneen tämän rakennuksen aikaiseen käyttöön ja purkuun. Vuoden 1959 ilmakuvassa vallin kohdalla näkyy kapea talolle johtava polku ja myös vuoden 2000 ilmakuvassa jonkinlaista kapeaa tietä, jota on voinut reunustaa esimerkiksi kiviäitä. Ilmeisesti paikalle on myös kasattu maata ja kiviainesta, kun mäen päällä olevat rakennukset on purettu. Koko vallin itäpuolinen maa-alue oli täysin myllätty ja paikalle oli kasattu kiviä koneellisesti.

Metsäsaarekkeen lounaisreunalla oli vanhaa tasaista pihamaata, jolla kasvoi muun muassa omenapuita (kuva 23). Paikalla oli yhä myös kompostin tai muun lautarakenteet jäänteet.

Kuva 16. Lintulantien pohjoispuolella havaittiin matala, parin metrin pituinen kivivalli (kartalla kohde 1). Kuva: Alina Korte, Maanala Oy.

Siitä itään, mäen eteläreunalla (kohdassa N 6756404 E 423454, noin 98 m mpy), sijaitsi tasanen pihamaan reunalla pitkänomainen kiveys (kartalla 41 kohde 4; kuvat 24 ja 25). Rakenne oli noin 2,5 metriä pitkä ja noin 80 cm leveä ja koostui suurehkoista ja keskikokoisista sammaloituneista luonnonkivistä, joita oli ladottu vierekkäin ja päällekkäin. Paikalle on merkitty rakennus vuosien 1892–1899 lohkomiskartalle ja vuosien 1892–1894 uudistuskartalle (Tarhonen 1892–1894; 1892–1899). Tätä vanhemmilla kartoilla paikalle ei ole merkitty rakennuksia. Vuoden 1959 ilmakuvassa erotuu tällä kohdin heikosti noin 10 x 5 metrin kokoisen rakennuksen jäännökset. Sitten suurin osa rakennuksen kivijalasta on tuhoutunut.

Aivan metsäsaarekkeen eteläreunalla (kohdassa N 6756386 E 423481) pellon reunassa oli epämääräinen, noin 3 x 2 metrin kokoinen kasa kiviä (kartalla 41 kohde 5; kuva 26). Kyseessä on todennäköisesti pellonraivauksessa synty-

nyt röykkiö. Kivien välissä ja päällä kasvoi puita ja paikalle oli raivattu päällimmäiseksi myös kaatuneita puunrunkoja.

Metsäsaarekkeen itäreunalla (kohdassa N 6756431 E 423507, noin 97 m mpy) havaittiin matalaa kivrakennelmaa (kartalla 41 kohde 6; kuva 27). Maantasainen kiveys oli noin 3–4 metriä leveä ja vajaa 20 metriä pitkä ja kulki suunnilleen mäen itäreunan suuntaisesti. Rakenne oli sammaleen peittämä ja koostui pienistä tai keskikokoisista, pyöristyneistä luonnonkivistä. Rakenne sijaitsi mäen itäreunan tasanen alueen reunamilla, ja sen päällä kasvoi nuorta kuusta ja vaahteraa. Vuosien 1874–1875 Senaatin kartalle (karttalehti XIV 33) on näille paikkeille merkitty lounais-koillisuuntainen aita peltolohkojen välille. Vuoden 1842 pitäjänkartalla (karttalehti 3111 02 Hollola) kulkee tällä kohdin samansuuntaisena pellon ja metsän välinen raja. Kiveys voisi olla kylmämuuratun kiviaidan jäännös, joka on sitten hajonnut / hajotettu maan tasalle.

Kuva 17. Kallioinen metsäsaareke Lintulantien eteläpuolella. Paikalta löydettiin useita 1800–1900-lukujen asumiseen ja pihapiiriin liittyviä jäänteitä. Kuvan oikeassa reunassa Helsingintie. Kuvattu koilliseen. Kuva: Siiri Tuomenoja, Maanala Oy.

Kiviaidan jäännöksistä noin 20 metriä koilliseen (kohdassa N 6756446 E 423518) sijaitsi pienen rakennuksen kivijalan jäännökset sekä sen vierellä pieni kuopanne (kartalla 41 kohde 7; kuvat 28 ja 29). Kivijalka koostui lohkokivistä, joissa oli näkyvissä poranjälkiä. Se oli muodoltaan suunnilleen neliömäinen ja kooltaan noin 4–5 metriä. Kivijalan sisäpuolella kasvoi muun muassa suurehkoja kuusia. Vuosien 1874–1875 Senaatin kartalle (karttalehti XIV 33) on tälle kohdin merkitty pihapiirin reunamilla sijainnut ulkorakennus. Vanhemmille tai uudemmille kartoille ei tälle kohdin ole merkitty rakennuksia.

Noin kolmen metrin päässä kivijalasta sijaitsi pyöreähkö kuopanne. Se oli halkaisijaltaan reilun metrin kokoinen ja syvyydeltään reilut puoli metriä. Kuopan reunamilla oli pinta- maassa raudoitettua betonin kappaleita.

Aivan kaava-alueen luoteiskulmassa, Lintulantien eteläpuolella, on autopurkamo. Romuttamon kaakkoispuolella sijaitsevassa metsässä

(kohdassa N 6756497 E 423319, noin 99 m mpy) havaittiin hajanaista kiveystä (kartalla 41 kohde 8; kuva 30). Sammaleen peittämä matala kiveys koostui suurehkoista lohkkareista. Rakenne sijaitsi pelto-ojan vieressä, lähellä nykyistä pellonreunaa. Historiallisten karttojen perusteella alue on raivattu peltomaaksi 1800-luvun aikana. Kivet ovatkin todennäköisesti pellolta raivattuja sekä mahdollisesti myös alueen luontaista kivikkoa, sillä maaperä oli paikalla paikoin hyvin kivinen.

Kaava-alueen eteläosa

Inventointialueen eteläpuolta hallitsi loivasti kaakkoon viettävä metsäsaareke, jonka itäreunalla on sijainnut Koivulan torppa. Torppa on merkitty vuoden 1842 pitäjänkartalle (karttalehti 3111 02 Hollola) suunnilleen myöhemmän Kallioisen tilan kohdalle. Isojakokartalle (Kjellman 1785–1822) paikalle ei ole vielä merkitty asutusta.

Kuva 18. Hemmilän torpan paikka metsäsaarekkeen itä- / koillisreunalla. Varsinainen tonttimaa oli täysin tuhoutunut myöhemmän asuintoiminnan ja erityisesti sen purkamisen seurauksena. Paikalla oli moderneja, rakennusten purkamisesta syntyneitä kivikasoja ja tasattuja maa-alueita. Peruskalliota on mäen huipuilla ja sen itäreunalla paikoin näkyvissä. Kuvattu lounaaseen. Kuva: Siiri Tuomenoja, Maanala Oy.

Vanhalta torpanpaikalta noin 100–150 metriä pohjoiseen (kohdasta N 6756268 E 423351) havaittiin pellon laidalla pieni kiviröykkiö, todennäköinen peltoröykkiö (kartalla 41 kohde 9: kuva 31). Kooltaan röykkiö oli noin 1 x 2 metriä ja sijaitsi suunnilleen korkeudella 97 m mpy. Röykkiöstä noin 50 metriä etelään oli pieni aukio, jonka maa oli täynnä erilaista purkurooskaa ja laudankappaleita. Paikalla on todennäköisesti ollut vuoden 1963 peruskartalla näkyvä lato tai muu ulkorakennus. Kiveys voi liittyä myös tähän rakennukseen. Vanhemmalla kartta-aineistolla paikalle ei ole merkitty rakennuksia.

Röykkiöstä noin 80 metriä luoteeseen, Lintulantien eteläpuolella sijaitsevan pellon lounaiskurmasta lähti vanha tienpohja (kuva 32), joka kulki Kallioisen talon pihapiirin. Tie on merkitty esimerkiksi vuoden 1963 peruskarttaan (karttalehti 3111 02 Renkomäki). Tie erottui maastossa myös Kallioisten talon eteläpuolella kulken lounais-koillisuunnassa aina alueen eteläosan ojalle asti.

Kallioisen talo ja sen pihapiiriin liittyvät rakennukset oli purettu aivan muutaman vuoden sisällä. Päätalot ja piharakennukset näkyvät vielä vuoden 2022 ilmakuvassa ja ne ovat edelleen merkittyinä nykyiseen peruskarttaan. Inventointiaikaan päärakennuksen paikalla oli näkyvissä rakennuksen täytetty perustuskaivanto ja koko pihapiiri oli kaivetun näköinen (kuvat 34 ja 35). Talon eteläpuolella on lähellä pellonreunaa sijainnut useita ulkorakennuksia, jotka oli myös kaikki purettu ennen inventointia. Purettujen rakennusten kohdalla oli edelleen näkyvissä kiviä ja muuta purkujätettä (kuva 33).

Maaperä Kallioisen talon ja vanhan Koivulan torpan kohdalla oli hiekkamoreenia. Pihapiirissä ja sen ympäristössä oli paljon vanhaa esineistöä ja roskia. Piha-aukion laidalla, purettu asuinrakennuksen takana ja kuusien lomassa (kohdassa N 6756195 E 423243, noin 101 m mpy) oli pätkä kylmämuurattua kiviaitaa (kartalla 41 kohde 10; kuvat 36 ja 37) Aita oli noin 10 metriä pitkä ja noin 50 cm korkea ja koostui pienistä ja keskisuurista lohkokivistä. Aita vaikutti ajoitukseltaan melko nuorelta raken-

teelta. Sen päällä oli vain ohut kerros havuja ja kivet olivat selkeästi nähtävissä. Aidan päällä ja ympäristössä oli muovirooskaa. Suunnilleen länsiluoteesta itäkaakkoon kulkeneen kiviaidan jatkeeksi oli istutettu lyhyt kuusiaita. Pihapiiriä kiertäneen kuusiaidan pätkiä oli nähtävillä muuallakin purettu asuinrakennuksen ympäristössä.

Metsä Kallioisen talon lounais-, länsi ja luoteispuolella, tutkimusalueen länsireunalla, oli kivikkoista kuusi- ja mäntymetsää, jossa maa oli sammaleen ja varpukasvillisuuden peitossa (kuva 38). Siellä täällä oli myös suurempia lohkokareita. Lähempänä tutkimusalueen länsireunaa maasto muuttui kosteikkomaiseksi kuusimetsäksi. Peruskallio oli metsässä paikoin hyvin pinnassa, heti sammalkerroksen alla.

Tutkimusalueen eteläosan pellot Kallioisen talon kaakkoispuolella kasvoivat inventointiaikaan lyhyttä heinää, joten pintapoimintaa ei paikalla päästy tekemään (kuva 39). Maastossa tarkastettiin myös peltoalueiden länsipuolen metsikkö aivan Helsingintien varressa. Saareke kasvoi harvahkoa havupuuvaltaista metsää ja mitään arkeologisesti kiinnostavaa ei löydetty.

Kuva 19. Lintulantien eteläpuolella sijaitseva metsäsaareke vuoden 2006 ilmakuvassa. Hemmilän torppa on sijainnut suunnilleen alueen koillisreunan aidatun työmaa-alueen kohdalla. Mäen keskiosassa sijaitsevan vaaleakattoisen rakennuksen kiviäitaa oli yhä näkyvissä maastossa. Kuvakaappaus Paikkatietoikkunasta.

Kuva 20. Kuvan vasemmassa reunassa erottuu kallion päälle kasattua, kiven- ja maansekaista vallia (kartalla kohde 2). Kuvattu luoteeseen. Kuva: Siiri Tuomenoja, Maanala Oy.

Kuva 21. Lähikuva vallirakenteen maa-aineksesta. Pintamaassa oli näkyvissä joitakin betoninkappaleita. Kuva: Siiri Tuomenoja, Maanala Oy.

Kuva 22. Vallirakenteen kaakkoispäädyssä sijainnut rakennuksen kivijalan jäännös. Kuvattu kaakkoon. Kuva: Siiri Tuomenoja, Maanala Oy.

Kuva 23. Mäen lounaisreunalla oli näkyvissä tasaista pihamaata, jolla kasvoi muun muassa omenapuita. Kuvattu länteen. Kuva: Siiri Tuomenoja, Maanala Oy.

Kuva 24. 1800-luvun lopun kartoille merkityn rakennuksen kivijalan jäännöstä (kartalla kohde 4). Käsi-
kaira mittakaavana. Kuvattu lännestä. Kuva: Siiri Tuomenoja, Maanala Oy.

Kuva 25. Kivijalasta (kartalla kohde 4) oli jäljellä enää noin 2,5 metrin pituinen jäännös. Kuvattu etelästä.
Kuva: Siiri Tuomenoja, Maanala Oy.

Kuva 26. Metsäsaarekkeen eteläreunalla oli kasa kiviä, jotka on todennäköisesti raivattu viereiseltä pel-
lolta (kartalla kohde 5). Kuvattu pohjoisesta. Kuva: Siiri Tuomenoja, Maanala Oy.

Kuva 27. Noin 20 metriä pitkä ja 3–4 metriä leveä kiveys on todennäköisesti 1800-luvulle ajoittuvan, kylmämuuratun kiviaidan maan tasalle hajonnut tai hajotettu jäännös (kartalla kohde 6). Kuvattu koilliseen. Kuva: Siiri Tuomenoja, Maanala Oy.

Kuva 28. Metsäsaarekkeen itäreunalla oli pienen rakennuksen kivijalan jäännökset (kartalla kohde 7). Kuvan etualalla näkyvässä kivessä on porausjälkiä. Kuvattu kaakkoon. Kuva: Siiri Tuomenoja, Maanala Oy.

Kuva 29. Ulkorakennuksen kivijalan vieressä oli pieni kuoppa, jonka reunamilla oli muun muassa raudoitettuja betonilaattoja. Kuva: Siiri Tuomenoja, Maanala Oy.

Kuva 30. Kaava-alueen luoteiskulmassa sijaitsevan purkamon kaakkoispuolella havaittiin metsänreunassa kivikkoa, joka tulkittiin peltojen raivauksen seurauksena syntyneeksi (kartalla kohde 8). Kuva: Alina Korte, Maanala Oy.

Kuva 31. Kallioisen tilan pohjoispuolella havaittiin metsänreunassa pieni kiviroykkiö, joka voi liittyä peltonraivaukseen tai lähettyvillä sijainneeseen ulkorakennukseen (kartalla kohde 9). Kuva: Alina Korte, Maanala Oy.

Kuva 32. Kaava-alueen länsipuolella erottui maastossa vanha tie, joka on johtanut Kallioisen tilalle. Tie on merkitty esimerkiksi vuoden 1963 peruskartalle. Kuva: Alina Korte, Maanala Oy.

Kuva 33. Kallioisen talon eteläpuolella sijainneet ulkorakennukset oli purettu viime vuosien aikana. Kuva: Siiri Tuomenoja, Maanala Oy.

Kuva 34. Kallioisen talon pihapiiri kuusiaitoineen. Kuva: Siiri Tuomenoja, Maanala Oy.

Kuva 35. Kallioisen tila oli purettu aivan viime vuosina ja rakennusten paikat erottuivat maastossa edelleen selvästi. Kuvan keskellä taustalla erottuvan lyhyen kuusiainan vasemmalla puolella havaittiin kylmämuurattua kiviaitaa. Alina Korte tutkimassa pihapiiriä. Kuvattu luoteeseen. Kuva: Siiri Tuomenoja, Maanala Oy.

Kuva 36. Kallioisten talon pihapiiriä rajannut kiviaidan pätkä kuvattuna pohjoisesta (kartalla kohde 10). Kuva: Alina Korte, Maanala Oy.

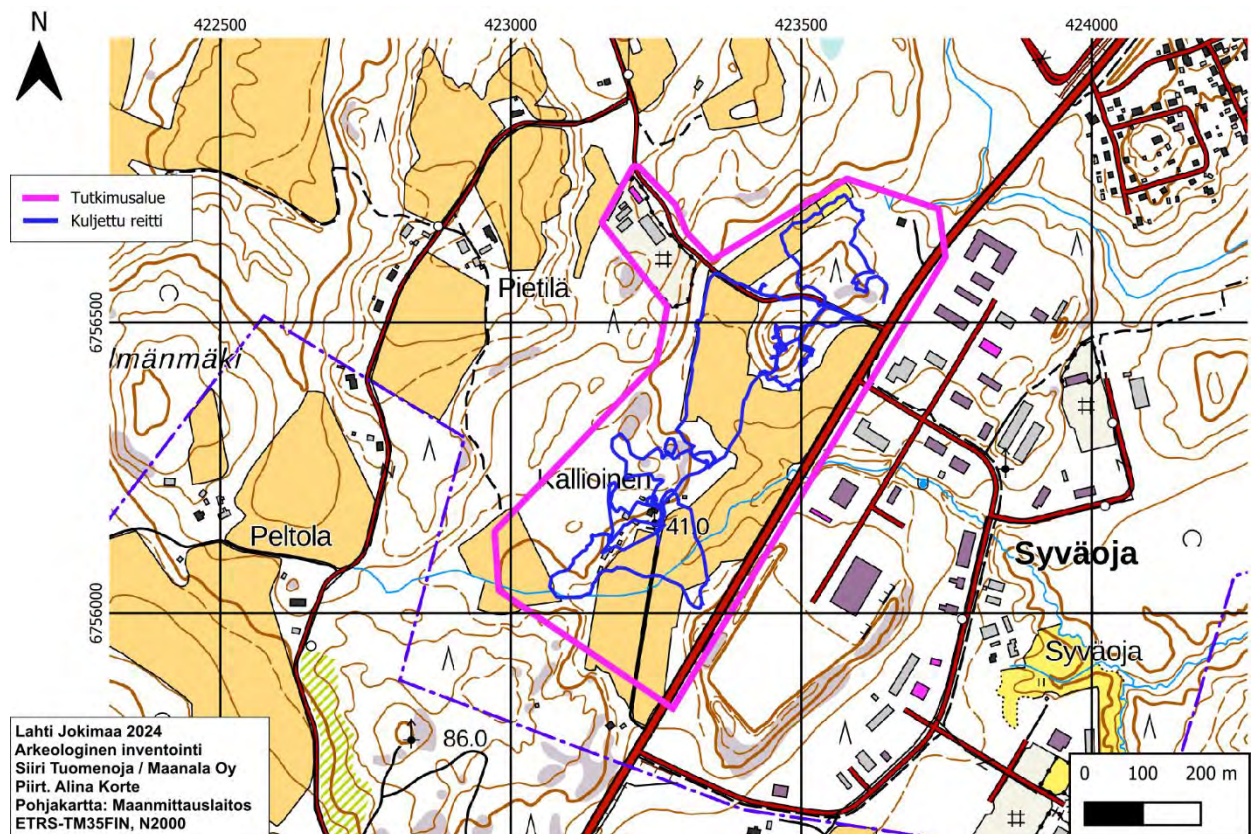
Kuva 37. Kylmämuurattua kiviäitaa kuvattuna etelästä. Kuva: Alina Korte, Maanala Oy.

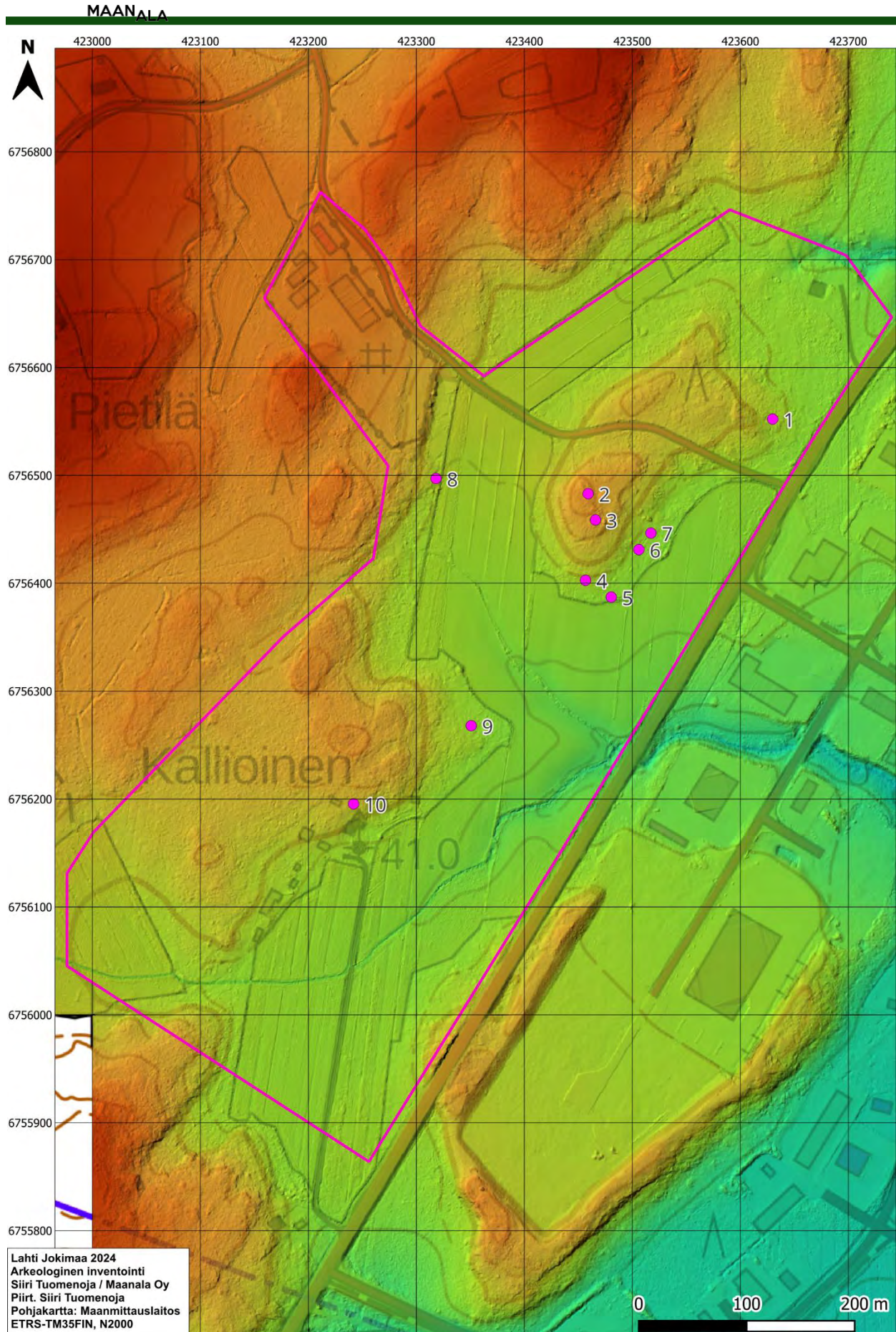
*Kuva 38. Tutkimusalueen länsireunan metsikön maaperä oli melko kivikkoinen ja paikalla oli myös suu-
rempia siirtolohkareita. Kuva: Alina Korte, Maanala Oy.*

Kuva 39. Tutkimusalueen eteläpuolta halkova oja ja sen yli kulkeva Kahdentie. Pellot kasvoivat lyhyttä heinää. Kuva: Siiri Tuomenoja, Maanala Oy.

Kuva 40. Maastossa tarkastetut alueet merkittyinä peruskartalle.

Kuva 41. Raportissa mainitut maastohavainnot merkittyinä peruskartalle. Päällä Lidar 5p -aineistosta tehty rinnevarjoste ja liukuvärjätty korkeusmalli. Kaikki maastohavainnot vaikuttivat liittyvän 1800–1900-lukujen asutustoimintaan.

Taulukko 1. Inventoinnissa tehdyt maastohavainnot.

Nro	Kohdenimi	Luokitusehdotus	Tyyppi	N	E	Z (m mpy)
1	Lahti Hemmilä 1	muu kohde	kivaita / kivivalli	6756551	423631	98
2	–	– (resentti)	maa- ja kivivalli	6756481	423459	106
3	–	– (resentti)	talonpohja	6756458	423467	105
4	Lahti Hemmilä 2	muu kohde	talonpohja	6756404	423454	98
5	–	–	viljelyröykkiö	6756386	423481	96
6	Lahti Hemmilä 3	muu kohde	kivaita	6756431	423507	97
7	Lahti Hemmilä 4	muu kohde	talonpohja	6756446	423518	97
8	–	–	viljelyröykkiö	6756497	423319	99
9	–	–	viljelyröykkiö	6756268	423351	97
10	Lahti Koivula	muu kohde	kivaita	6756195	423243	101

4. Yhteenveto

Inventoinnissa löydettiin useita pääasiassa 1800–1900-lukujen asutustoimintaan liittyviä jäänteitä (ks. kartta 41 ja taulukko 1 sivuilla 28–29). Jokimaan kaava-alueella on sijainnut Hemmilän ja Koivulan torpat, jotka ajoittuvat historiallisten karttojen perusteella aikaisintaan 1700-luvun loppuun. Asutus torppien kohdalla on jatkunut aivan viime vuosiin saakka Mäkelän ja Kallioisen tiloilla. Myöhempi asutus ja sen purkaminen ovat pitkälti tuhonneet torppien alkuperäiset pihapiirit. Vanhojen pihapiirien reunamilta ja muualta inventointi-alueelta löydettiin kuitenkin asutukseen ja viljelyyn liittyviä kivirakenteita.

Mikään löydettyistä kohteista ei täytä kiinteän muinaisjäännöksen kriteereitä ikänsä tai säilyneisyytensä perusteella. Nuorempia arkeologisia kohteita voidaan luokitella niin sanotuiksi muiksi kulttuuriperintökohteiksi, jotka on syytä huomioida kaavoituksen yhteydessä. Mikään Jokimaan kaava-alueen kohteista ei mielestämme kuitenkaan sovi tähänkään kategoriin. Maankäyttö on jatkunut paikalla pitkään

sekoittaen ja osittain tuhoten viime vuosisatojen asutuksen jäänteitä.

Viittä maastossa havaittua kohdetta ehdotetaan rekisteröitäviksi niin sanottuina muina kohteina (raportin kohteet 1, 4, 6, 7 ja 10). Muut kohteet eivät ole suojelukohteita, joten ne eivät vaikuta alueen kaavoitukseen. Muita maastossa tehtyjä havaintoja ei ehdoteta rekisteröitäviksi niiden luonteen tai oletetun nuoren iän vuoksi.

Lahdessa 2.10.2024,

Siiri Tuomenoja
arkeologi, FM

Alina Korte
arkeologi, FM

Maanala Oy

5. Lähteet

Internetlähteet:

Geologian tutkimuskeskuksen ylläpitämä Maankamara-karttapalvelu [<https://gtkdata.gtk.fi/maankamara/>].

Helsingin yliopiston digitaalisten ihmistieteiden keskuksen ylläpitämä Nimisampo-verkkopalvelu. [<https://nimisampo.fi/fi/>].

Kotimaisten kielten keskuksen ylläpitämä Digitaalinen Nimiarkisto [<https://nimiarkisto.fi/>].

Maanmittauslaitoksen ylläpitämä Paikkatietoikkuna-karttapalvelu [<https://kartta.paikkatietoikkuna.fi>].

Museoviraston ylläpitämä Arkeologisen kulttuuriperinnön opas [<https://akp.nba.fi/artikkelit;arkeologinen-kulttuuriperint%C3%B6>].

Museoviraston ylläpitämä Kulttuuriympäristön palveluikkuna eli niin sanottu Muinaisjäännösrekisteri [<https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>].

Tutkimusraportit:

Adel, Vadim & Lahelma, Antti 2002. *Lahti. Arkeologinen täydennysinventointi*. Lahden kaupunginmuseo / Päijät-Hämeen maakuntamuseo. Museoviraston arkisto.

Takala, Hannu & Tuomenoja, Siiri 2024. *Lahti. Esiselvitys arkeologisesta selvitystarpeesta Lahden kaupungin alueella*. Maanala Oy. Museoviraston arkisto.

Tikkala, Esko; Taipale, Päivi & Sorvali, Eetu 2012. *Päijät-Hämeen maakuntakaava. Historiallisen ajan muinaisjäännösten inventointi*. Lahden kaupunginmuseo. Museoviraston arkisto.

Karttalähteet:

Kjellman Pehr 1785–1822. *1st karta delen öfver Åkeröis bys Miekiänmaa Utmark uti Hollola Socken af Tavastehus Län. Afmätt år 1785*. H20a:9/30-38 Okeroinen [isojaonkartta Miekonmaan ulkopalstan ja metsämaiden jaosta], Maanmittaushallituksen uudistusarkisto, Kansallisarkisto.

Peruskartta 1:20 000. *Karttalehti 311102 Renkomäki*. Julkaistu vuosilta 1963, 1978, 1983, 1991 ja 1998. Maanmittauslaitos.

Pitäjänskartta 1842. *Karttalehti 3111 02 Hollola*. Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Senaatin kartta 1874–1875. *Karttalehti XIV 33*. 1:21 000. Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Tarhonen, Johan 1892–1894. *Toimitus n:o 7780. Uudistuskartta Okeröisten kylän maista Hollolan pitäjää ja kihlakuntaa Hämeen läänissä*. H20a:9/58-115 Okeroinen [isojaon järjestely], Maanmittaushallituksen uudistusarkisto, Kansallisarkisto.

Tarhonen, Johan 1892–1899. *Toimitus n:o 8918. Uudistuskartta Etu Nuuttilan talon maista ½ n:o 15 Okeröisen kylässä, Hollolan pitäjää ja kihlakuntaa Hämeen läänissä*. H20a:9/46-48 Okeroinen [kartta ja asiakirjat lohkomisesta], Maanmittaushallituksen uudistusarkisto, Kansallisarkisto.